

*Vi är
vården*

Hela landet, hela livet

**– jämlik hälsa för invånarna och
hållbart yrkesliv för professionerna**

Hälso- och sjukvården är invånarnas viktigaste fråga

Det här är Vårdförbundets förslag för jämlik hälsa för invånarna och hållbart yrkesliv för de professioner vi organiserar fackligt – i hela landet och under hela livet. Vi vill med detta påverka riks-, regional- och lokalpolitiker, beslutsfattare och arbetsgivare att skapa en bättre hälso- och sjukvård i dialog med oss, som representerar vårdpersonalen.

Under lång tid har hälso- och sjukvården befast sin plats som den högst rankade frågan i svensk väljaropinion. Att hälso- och sjukvården fungerar är samhällsviktigt i vardagen i fredstid och inte minst – det är en kritisk del av civilförsvaret i händelse av stora samhällskatastrofer, pandemier eller krig.

Men bristen på legitimerad personal med rätt kompetens leder till att vårdplatser behöver stänga och köerna växer. Ingen region lever idag upp till vårdgarantin. Hälso- och sjukvården ska vara jämlik och inte beroende av var i landet du bor. Vårdförbundet vill utveckla och förstärka den personcentrerade nära vården så att den bidrar till en jämlik hälsa för alla i hela landet – oavsett bostadsort, ålder, hälsostatus, kön, inkomst, civilstånd, legal status och härkomst.

Personcentrerad vård

Den personcentrerade vården är nyckeln till en jämlik hälsa. Att få tillgång till hälso- och sjukvård när man behöver är en grundläggande mänsklig rättighet – vi brukar säga att "Rätten till hälsa lämnar ingen utanför".

I en personcentrerad vård är patienter personer, inte bara sin sjukdom och diagnos. Utgångspunkten är individens upplevelse av situationen och dennes förutsättningar och drivkrafter att hantera den. Patienten behöver involveras i diskussioner, beslut och hälsoplan för att kunna bli en del i sin egen behandling, men också för att kunna ta mer ansvar för sin hälsa och egenvård.

Det personcentrerade förhållningssättet behöver genomsyra hälso- och sjukvården på alla plan, eftersom den som behöver vård inte ska påverkas av olika organisatoriska gränser.

Bättre arbetsmiljö

– livsviktiga yrken måste få förutsättningar till ett hållbart yrkesliv

En god arbetsmiljö ger förutsättningar för fler att arbeta heltid. Vårdförbundets arbetsmiljörapport visar att 32 procent av sjuksköterskorna arbetar deltid, till stor del på grund av den hårda arbetsbelastningen. Om de fick förutsättningar att kunna arbeta heltid skulle det motsvara 7 645 fler sjuksköterskor i hälso- och sjukvården. En god arbetsmiljö handlar både om det som gynnar medarbetarnas egen hälsa, balans i livet med möjlighet att arbeta heltid ett helt yrkesliv – och förutsättningarna att utöva sitt yrke för invånarnas bästa.

Högkvalificerad vård bedrivs under dygnets alla timmar, årets alla dagar. Det innebär en ökad påfrestning på både hälsa och privatliv för de som arbetar på obekväma arbetstider. Hälso- och sjukvårdens kapacitet måste planeras så att den kan fungera utan att personalen själva blir sjuka av att vårda. Forskningen visar att risker för misstag och patientskador ökar vid hög arbetsbelastning eller brist på rätt kompetens i teamet.

Arbetsmiljön för medarbetarna i vården påverkas av politiska beslut, både på nationell, regional och kommunal nivå. Så länge som beslut och styrsystem inte tar hänsyn till att det finns ett ökat behov, samtidigt som det är en brist på våra yrkesgrupper, betalar personalen med sin egen hälsa för att hälso- och sjukvården ska fungera. På många ställen fungerar dock vården trots våra ansträngningar inte på ett patientsäkert sätt, något som blivit tydligt under coronapandemin och i IVOs stora inspektionsrunda där 27 av 27 granskade sjukhus klandrades. Det är politikerns och beslutsfattarens skyldighet att säkerställa att det råder en bättre balans mellan krav och resurser.

Vårdförbundets förslag på lösningar, hållbart yrkesliv

Chefer som kan ta sitt arbetsmiljöansvar

Chefer behöver tydliga mandat att bemanna med rätt kompetens i rätt omfattning. Det förbättrar arbetsmiljön samt ökar kontinuiteten och kvaliteten i verksamheten. En reglering som innebär att varje chef har ansvar för **högst 10-25 medarbetare** skulle det bli möjligt för dem att på riktigt ta arbetsmiljöansvaret.

Chefer arbetar tillsammans med förtroendevalda tillika skyddsombud samt medarbetare för att hitta bra lösningar kring såväl fysiska som sociala och organisatoriska faktorer i arbetsmiljön. En förutsättning för ett hållbart yrkesliv är ett förebyggande arbetsmiljöarbete som minimerar risken för fysisk och psykisk ohälsa samt etisk stress.

Hälsosamma arbetstider och tid för vila och återhämtning

Arbetstider förlagda till dygnets alla timmar sliter på hälsan. Svenska lagar och avtal gäller – även i hälso- och sjukvården. Därför behöver det finnas marginaler i verksamheterna för att säkerställa personalens återhämtning i vardagen, veckovila och minst 11 timmars dygnsvila mellan arbetspass samt fyra veckors sammanhängande semester under sommarmånaderna.

Planera med marginaler

En konstant underbemanning sliter på en redan hårt ansatt personal. Vårdförbundets professioner behöver utrymme för reflektion, kompetensutveckling, samverkan med andra professioner samt verksamhetsutveckling och innovationer. Frigör minst 20 procent av arbetstiden till detta.

Hållbara uppdrag med balans i krav och resurser

Politiker har ansvar att vara tydliga i sina uppdrag och när resurser tillsätts, så att arbetsgivare kan planera och bemanna med rätt kompetens i rätt omfattning. Det behöver finnas en tydligare koppling mellan politikernas löften till invånarna, uppdragsbeskrivningar till arbetsgivarna och resurser till verksamheterna. Om politikerna ger arbetsgivare rätt förutsättningar att leva upp till politikens vallöften så kommer Vårdförbundets professioner kunna leverera en god och säker vård utan att själva bli sjuka eller drabbas av etisk stress.

Kompetensförsörjning

– fler kollegor med rätt kompetens på rätt plats

Det är sedan länge brist på våra professioner i hela landet, i regioner och kommuner. Den åldrande befolkningen och fler som lever länge med kroniska sjukdomar förändrar vårdbehoven och behovet av kompetens. Omställningen till personcentrerad, nära vård kräver betydligt fler kollegor med rätt kompetens i primärvården och den kommunala vården. Brist på personal med rätt kompetens leder bland annat till vårdskador, överbeläggningar, utlokaliserade patienter, onödiga sjukhusvistelser, att vårdplatser inte kan hållas öppna, vårdköer som växer, och framför allt hög arbetsbelastning, etisk stress och dålig arbetsmiljö för personalen.

Nära 14 000 sjuksköterskor under 65 år har lämnat yrket och hälso- och sjukvården enligt Socialstyrelsen. Majoriteten av de som lämnat har gjort det till följd av påverkbara faktorer som lön, karriärmöjligheter och arbetsmiljö, visar en rapport från SCB*. Konkurrenskraftiga löner, tydliga karriärvägar och god arbetsmiljö är alltså faktorer som vårdens arbetsgivare kan använda sig av, för att säkra kompetensförsörjningen. Reglerad specialistutbildning är en viktig del i karriärutvecklingen.

Intresset hos unga för att utbilda sig till barnmorska, biomedicinsk analytiker, röntgensjuksköterska och sjuksköterska är högt och utbildningsplatserna har byggts ut. För att fler ska ta examen ser vi att tillgång till verksamhetsförlagd utbildning (VFU) som görs hos arbetsgivarna är en flaskhals. Även satsningar på introduktion för den som är ny eller återkommer i yrket är viktigt, liksom insatser för att ta tillvara kompetens hos kollegor som invandrat.

* Sjuksköterskor utanför yrket, 2017:3 (scb.se)

Vårdförbundets förslag på lösningar, kompetensförsörjning

Konkurrenskraftiga och jämställda löner

Erfarenhet, kompetens och särskild yrkesskiicklighet ska premieras och lönespridningen öka. Det ska vara möjligt att **fördubbla sin lön** under ett yrkesliv. Det förutsätter långsiktiga uppdrag och ekonomiska förutsättningar att rekrytera och behålla personal med rätt kompetens och i rätt omfattning.

Tydliga karriärvägar, även i det vårdnära arbetet

Möjlighet till karriär är en av de viktigaste faktorerna som gör ett yrke attraktivt. För att locka fler till hälso- och sjukvården behövs inte bara god löneutveckling utan också **tydliga karriärmöjligheter**. Även möjligheterna till akademisk karriär och förutsättningar för mer verksamhetsnära forskning ökar attraktivitet, resultat och kvalitet.

Förutsättningar för fler att vilja arbeta längre

För att lyckas förlänga arbetslivet behöver arbetstidsförläggningen vara hälsosam och bygga på forskning. Vårdförbundet förordar kollektivavtalade lösningar som kan få fler att stanna längre i yrket, till exempel en 80-90-100-lösning: 80 % arbete, 90 % lön, 100 % pensionsavsättning. Detta är något arbetsgivare kan jobba med i dialog med Vårdförbundet!

Bättre förutsättningar för studenter att komma in i och stanna kvar i yrket

Examinationsgraden för våra yrkesgrupper behöver öka så att fler fullföljer sin utbildning och tar examen. Studenternas verksamhetsförlagda utbildning (VFU) behöver kvalitetssäkras. Regeringen behöver införa en nationell planering som säkerställer rätt antal VFU-platser i förhållande till antalet studenter och erfarna handledare.

För att få en starkare koppling mellan akademi, lärosäte och vårdverksamhet krävs en särskild organisation med studierektor/klinisk lektor som utbildningsansvarig i verksamheten.

En god introduktion underlättar för den som är ny i yrket

Det händer tyvärr att studenter och nyutexaminerade blir avskräckta redan under den verksamhetsförlagda delen av utbildningen eller första tiden som anställd i vården, detta eftersom arbetssituationen är så tuff. Därför behöver arbetsgivarna införa ett kliniskt basår, för att lotsa nya kollegor in i yrket. Chansen att stanna ökar om handledare finns på plats under den första tiden.

Vårdförbundets förslag på lösningar, kompetensförsörjning

Specialistutbildning inom anställningen

Det behövs fler specialistsjuksköterskor, både till sjukhusen och inom den kommunala och regionala primärvården för att klara omställningen till nära vård, till exempel inom distrikt/primärvård, vård av äldre, psykiatri, demens, barn och ungdom men också inom ambulans, anestesi, intensiv, kirurgi, medicin och operation. Alla regioner och kommuner bör erbjuda sjuksköterskor **utbildningsanställningar (Akademisk specialisttjänstgöring, AST)** som möjliggör studier till specialist med full lön. Rätten till akademisk specialisttjänstgöring ska finnas oavsett vilken sektor eller var i landet du arbetar, därför kräver vi lagstiftning som reglerar detta.

Reglerade specialistutbildningar för Vårdförbundets professioner

Regeringen bör lagstifta om nationellt reglerade specialistutbildningar även för barnmorskor, biomedicinska analytiker och röntgensjuksköterskor för att säkerställa kunskapsutvecklingen och patientsäkerheten. Inrätta funktionen avancerad specialistsjuksköterska. Yrkestiteln ska vara skyddad.

Bättre möjligheter för kollegor som invandrat

Kompetens, språkkunskaper och kvalifikationer hos exempelvis sjuksköterskor som fått sin legitimation i annat land behöver säkerställas genom tydliga legitimationskrav från Socialstyrelsen. Satsningar på snabbspår samt intensiv yrkessvenska behöver prioriteras för att stötta kollegor som invandrat, så att så många som möjligt uppnår kraven för svensk legitimation och kan börja arbeta i den svenska hälso- och sjukvården.

Hälso- och sjukvårdens styrning och organisering

Svensk hälso- och sjukvård håller hög medicinsk kvalitet, men det finns också stora brister. Systemet är svårt att överblicka för patienterna och den digitala utvecklingen hämmas av bristande samordning. Tillgängligheten och kontinuiteten i hälso- och sjukvården behöver öka.

Nyckeln till en jämlik hälsa i hela landet, hela livet är en personcentrerad, nära vård där patienten i diskussioner, beslut och hälsoplan får större möjligheter att styra över sin egen behandling, men också ta ansvar för sin hälsa och egenvård.

Ett personcentrerat förhållningsätt tar tillvara patientens förmågor och drivkrafter, lägger grunden för interprofessionellt teamarbete och en sammanhållen hälso- och sjukvård. E-hälsa kan rätt använd bidra till att underlätta för både patienter och medarbetare.

Ett hälsofrämjande och förebyggande arbete tar vara på invånarnas egna drivkrafter, resurser och förmågor. Även den som är drabbad av ohälsa eller lever med nedsatt funktionalitet ska kunna leva ett värdefullt liv och känna livskvalitet, det är en viktig jämlikhetsfråga.

Idag behöver personalen lägga allt för mycket tid på administration och nyckeltal i stället för tid åt patienten och vård av hög kvalitet. Politiker och hälso- och sjukvårdens huvudmän lägger fokus på stora mängder indikatorer långt bort från verksamheten. Tillitsbaserad styrning ger utrymme för professionernas autonomi i sin yrkesutövning.

Vårdförbundets förslag på lösningar, vårdens styrning

Hälso- och sjukvården måste grundas i en tillitsbaserad styrning

Vårdens professioners autonomi behöver stärkas. Arbetsgivarna bör sträva efter en tillitsbaserad styrning som innebär mindre av detaljstyrning och kontrollfunktioner, vilket också minskar behovet av administration.

Förebyggande insatser som stödjer en jämlik hälsa

Regeringen behöver lägga ett tydligare fokus på det **förebyggande och på folkhälsoarbetet**, på alla nivåer. Primärvården ska erbjuda förebyggande insatser vad gäller hälsa och livsstil, både på befolknings-, lokalsamhälles- och individnivå.

Stärk det förebyggande hälsoarbetet genom att införa nationellt reglerade hälsoprogram för alla åldrar, i likhet med mödrahälsovårds- och barnhälsovårdsprogrammen.

Inför professionsledda team och enheter för att främja en personcentrerad vård.

Staten – fokus på målen och uppföljning av jämlik hälsa och personcentrerad vård

Regioner och kommuner spelar viktiga roller i vården men Vårdförbundet vill se en **utökad nationell, statlig samordning** av vissa delar av hälso- och sjukvården. Den statliga styrningen måste utformas för att fokusera på att nå målen om en jämlik hälsa och en personcentrerad vård. Staten behöver ta en samordnande roll för krisberedskap, beredskapslager och kompetensförsörjning, inklusive tillgången till verksamhetsförlagd utbildning.

Statsbidrag ska vara generella och långsiktiga. Utforma ersättningssystemen för att främja en jämlik vård och hälsa i hela landet under hela livet samt stöd den övergripande strategin för en personcentrerad vård.

Staten behöver ta ansvar för en samordnad styrning av den digitala infrastrukturen

En samordnad styrning och tidplan behövs för att en sammanhållen journalföring ska bli verklighet i vården och omsorgen, i hela landet och av alla vårdgivare.

Stärk den interprofessionella kunskapen i ledningsstrukturerna

Ledningsgrupper på samtliga nivåer i hälso- och sjukvården behöver ha representanter med kunskapsgrund som motsvarar teamets olika kunskapsområden.

Vi är vården

Vårdförbundet är ett yrkesförbund som samlar cirka 114 000 barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor och sjuksköterskor.

Många av oss som väljer ett vårdyrke gör det för att vi vill hjälpa andra att kunna leva ett gott liv. Och varje dag handlar vi i vår profession utifrån en yrkesetik och ett samhällsuppdrag som bygger på principen om alla människors lika värde.

Personcentrerad vård är ett utmärkt sätt att stärka de mänskliga värdena i hälso- och sjukvården och i samhället. När människor känner sig sedda och när vården anpassas efter varje persons förmågor och behov blir resultaten bättre för alla: patienterna, personalen, närstående och samhället i stort.

Det är så vi vill jobba: För en jämlik hälsa för invånarna och hållbart yrkesliv för professionerna – i hela landet, hela livet.

vardforbundet.se

